

Türk Havacılık Sanayisinin Bölgesel Politikaları Şekillendirmedeki Rolü:

Avrasya ve KKTC Örneği

Yrd. Doç. Dr. Nalan Gelirli

Kıbrıs Aydın Üniversitesi, Havacılık Meslek Yüksekokulu Müdürü

ORCID: 0000-0003-2391-4967

nalangelirli@cau.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Devrim Şahin

Kıbrıs Aydın Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Başkanı

ORCID: 0000-0002-1019-4756

devrimsahin@cau.edu.tr

Neriman Çakır

Kıbrıs Aydın Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Uzmanı

ORCID: 0009-0001-7019-1434

cakirneriman@gmail.com

Özet

20 Aralık 2024 tarihinde, iki Fransız savaş uçağı Kuzey Kıbrıs'ın Lefke bölgesi üzerinde alçak irtifa uçuşları gerçekleştirmiştir. Bu olay üzerine, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)**, Fransa'yı hava sahasını ihlal ettiği ve Doğu Akdeniz gibi hâlihazırda istikrarsız bir bölgede gerilimi artırdığı gerekçesiyle kınamıştır. Söz konusu uçaklar, Fransa ile **Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)** arasında 2017 yılında imzalanan Savunma İş birliği Anlaşması kapsamında GKRY topraklarında konuşlandırılmıştır. GKRY ayrıca benzer bir askeri iş birliği anlaşmasını Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile imzalamış; buna ek olarak Çin ile de stratejik ortaklık ilişkileri geliştirmiştir.

Bu tür anlaşmalar, GKRY'nin önemli devletlere ve çok uluslu şirketlere çeşitli ayrıcalıklar tanıyarak, bu aktörleri dolaylı biçimde Türkiye ile karşı karşıya getirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği (AB) üyesi olmanın sağladığı siyasi ve ekonomik avantajlarla pozisyonunu güçlendiren GKRY karşısında, KKTC tanınmamış bir yapı olarak uluslararası izolasyonlara maruz kalmaktadır. Aynı zamanda Türkiye de hem bölgesel güç dengeleri hem de Batı ile ilişkileri bağlamında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Dolayısıyla Kıbrıs meselesi, yalnızca adadaki iki toplum arasındaki bir ihtilaf olmanın ötesinde, Türkiye ile Batılı aktörler arasında daha geniş çaplı bir krize dönüşebilecek potansiyele sahiptir. Son yıllarda Türkiye, Batı dışı aktörlerle daha yakın ilişkiler kurma stratejisini benimsemiş ve özellikle son dönemlerde **Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri** ile olan ilişkilerine stratejik düzeyde önem atfetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin özellikle savunma ve havacılık sanayisinde kaydettiği ilerlemeler, bölgedeki Türk Cumhuriyetleri tarafından Türkiye'nin güvenlik sağlayıcı bir aktör olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

Bu çalışma, Türkiye'nin bölgesel güvenlik sağlayıcı rolünün, Avrasya'daki **Türk dünyasının Kıbrıs sorununa yönelik tutumlarını nasıl etkilediğini** analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, Türk Cumhuriyetlerinin Türkiye'nin Kıbrıs politikalarına vereceği desteğin önünde AB, Rusya ve Çin gibi küresel aktörlerin oluşturduğu kısıtlayıcı unsurların nasıl aşılabileceği incelenecektir. Bu bağlamda, söz konusu kısıtlamaların ancak uzun vadeli, karşılıklı pragmatik çıkarlar doğrultusunda kurumsallaştırılacak iş birliği mekanizmaları aracılığıyla bertaraf edilebileceği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), Doğu Akdeniz, Avrasya, Türk Savunma ve Havacılık Sanayi.

The Role of the Turkish Aviation Industry in Shaping Regional Policies:

The Case of Eurasia and TRNC

Abstract

Two French fighter jets passed over the Lefke region of Northern Cyprus in low altitudes on December 20, 2024. The Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) condemned France for violating its airspace and adding to the tension in the already unstable Eastern Mediterranean region. The aircraft in question were deployed in Southern Cyprus under the terms of the Defense Cooperation Agreement between France and the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus (GCASC) in 2017. The GCASC also signed the same kind of military agreement with the United States and signed strategic cooperation with China.

These agreements are seen as being part of an overall strategy of the GCASC to make concessions to great powers and multinational corporations, thereby placing those actors in opposition to Türkiye. While the GCASC has enjoyed enhanced clout as an EU member, the TRNC remains unrecognized and under international embargo. At the same time, Türkiye is faced with problems both regionally in terms of balance and in relations with the West.

Therefore, the Cyprus issue is more than an intercommunity strife on the island and turns into fertile terrain for a wider crisis between Türkiye and the West. In the past decade or so, Türkiye has undertaken a policy of cultivating relations with non-Western partners, and more recently has focused particularly on relations with Turkic Republics in Eurasia. These republics have now realized that Türkiye is a security provider, particularly due to Türkiye's advancement in the defense and aviation fields.

This study investigates how Türkiye's role as a security provider influences the Turkic World in Eurasia's perception of the Cyprus issue. Specifically, it explains how the backing of future Turkish Republics for Türkiye's Cyprus politics may be constrained by actors such as the EU, Russia, and China and argues that such constraint can only be countered through the institutionalization of a pragmatic interest-based long-term cooperation mechanism.

Keywords: Türkiye, TRNC (Turkish Republic of Northern Cyprus), Eastern Mediterranean, Eurasia, Turkish Defense and Aviation Industry.

Giriş

KKTC’nde 1- 4 Mayıs 2025 tarihleri arasında, eski Ercan Havalimanı’nda düzenlenen **TEKNOFEST KKTC 2025**, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tarafından, Türkiye’nin KKTC’deki varlığını pekiştirme ve iki devletli çözüm vizyonunu vurgulama çabası olarak yorumlanmıştır. Özellikle Rum medyası, uçuşların “Lefkoşa FIR hattını parçaladığı” iddiasıyla etkinliği eleştirmiş ve TEKNOFEST’in teknolojik ve askeri üstünlük mesajı verdiğini öne sürmüştür (Ker-Lindsay, 2019). Yeni Ercan Havalimanı’nın modern yapısının öne çıktığı festival, KKTC’nin çağdaş ve kendi kendine yeten bir devlet imajını pekiştiren, aynı zamanda Türk dünyası ile bağları güçlendiren bir platform olarak öne çıkmıştır (Bilgin, 2020).

Sarsılmaz Silah Sanayi’nin temsilcisi olarak festivale katılan Mesut Çilli, yaptığı konuşmada ürünlerinin Türk savunma sanayisinin geldiği noktayı gözler önüne serdiğini gerek ATAK helikopterlerinde gerekse hava savunma araçlarında kullanılan ve hedefe kitlenme özelliği taşıyan bu sistemlerin, Türkiye’nin uluslararası arenadaki rekabet gücünü artırdığını vurgulamıştır.

Bu makale, Türkiye’nin savunma ve havacılık sanayisindeki ilerlemelerin, ülkenin Doğu Akdeniz ve Avrasya bölgelerindeki güvenlik sağlayıcı rolü ve politikaları üzerindeki etkisini irdelemektedir. Bulgular, savunma sanayisindeki bu hamlelerin, Türk Dünyası ile ortak tarih ve kardeşlik bağlarının fazlaca romantize edilmeden; aksine, pragmatik politikalar ve kurumsal ilişkilerle desteklenmesi hâlinde uzun vadede sonuç verebileceğine işaret etmektedir (Kubicek, 2011).

Stratejik coğrafi konumu bakımından Doğu Akdeniz’deki Türk-Yunan dengesinin belirlenmesinde büyük öneme sahip olan Kıbrıs Adası, 1950’li yıllardan itibaren Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasında süregelen gerilimlere ve çatışmalara sahne olmuştur. 1960 yılında kurulan ortaklık cumhuriyeti, Rum tarafının 1963 yılında Türk ortağı anayasa dışı bir şekilde devre dışı bırakması ve şiddet eylemlerine başvurmaları neticesinde fiilen sona ermiştir. 1964 yılında Birleşmiş Milletler Barış Gücü (BMBG) adaya konuşlandırılmış olsa da 1974 yılında 15 Temmuz’da Rum-Yunan milliyetçileri tarafından gerçekleştirilen darbe ile adadaki Türk varlığı ciddi tehdit altına girmiştir. Bunun üzerine Türkiye, garantörlük hakkını kullanarak adaya askeri müdahalede bulunmuştur (Ker-Lindsay, 2019).

Müdahalenin ardından fiilen ikiye bölünen adada, bir yanda tüm Kıbrıs’ı tek tarafı olarak temsil ettiğini iddia eden GKRY, diğer yanda ise uluslararası izolasyonlara tabi olan ve yalnızca Türkiye tarafından tanınan KKTC yer almaktadır. KKTC’nin 1983 yılında bağımsızlık ilanının hemen ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), KKTC’yi "yasadışı" ilan etmiş ve uluslararası toplumdan tanımamasını talep etmiştir (United Nations, 1983).

KKTC’nin uluslararası hukukta “tanınmamış devlet” statüsünde bulunması, Kıbrıs Türklerinin meşru haklarının korunması ve bu hakların yükseltilmesi meselesini, Türkiye’nin güvenlik stratejilerinde ve Avrasya’daki Türk Dünyası ile ilişkilerinde öncelikli bir konu haline getirmiştir (Özersay, 2005).

Uluslararası hukuk, self-determinasyon ilkesini temel alarak devletlerin bağımsız olma hakkını tanıırken, Rum tarafının 1963 yılında Türk ortağı anayasa dışı bir şekilde devre dışı bırakarak yönetim kurması, aynı hukuk ilkeleri çerçevesinde yeterince sorgulanmamıştır. Türkiye’nin garantör ülke sıfatıyla Kıbrıs’taki varlığı yalnızca askeri anlamda değil; aynı zamanda Kıbrıs

Türk toplumunun meşru haklarının korunması açısından da Ankara'nın uluslararası alandaki en hassas diplomatik meselelerinden biri olmuştur.

Bu durumun en güncel örneği, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi Türk Cumhuriyetlerinin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarına referansla KKTC'yi tanınamaları; buna karşılık GKRY ile ilişkilerini geliştirerek büyükelçilik açmalarıdır. Özellikle Kazakistan'ın, daha da ileri giderek Türkiye'yi "işgalci" olarak tanımlaması, söz konusu meseleye ilişkin hukuki tartışmaları yeniden gündeme taşımıştır (The Diplomat, 2025).

Bir diğer örnek ise, Fransa'nın Kuzey Kıbrıs üzerindeki hava sahası ihlallerine karşı, KKTC'nin Türkiye'nin desteğiyle geliştirdiği tepki stratejisidir. Türkiye, Kıbrıs meselesinde çözüm odaklı politikalar benimseyerek, uluslararası arenada hem KKTC'nin haklarını savunmakta hem de bölgede artan gerilimi azaltmaya yönelik diplomatik girişimlerde bulunmaktadır (Ker-Linsay, 2019).

Bu çalışma, Türk havacılık sanayisindeki teknolojik ilerlemeler ile Türkiye'nin Avrasya'daki Türk Dünyası üzerindeki artan güvenlik sağlayıcı rolünün, Kıbrıs meselesi üzerindeki potansiyel etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bölgesel dinamikler ve uluslararası ilişkiler bağlamında Türkiye için stratejik bir öneme sahip olan Kıbrıs meselesinde, Türk Cumhuriyetleri'nin Türk dış politikasına yönelik tutumları ile Türkiye'nin uluslararası alandaki stratejik çıkarlarının nasıl korunduğuna dair analizler, bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Aynı zamanda, Türk Dünyası ve Kıbrıs meselesi ekseninde şekillenen stratejik ortaklık ve iş birliği alanları, Türkiye'nin Avrasya'daki rolünün anlaşılmasına yönelik önemli veriler sunmaktadır.

Kıbrıs Sorununun Dönüşümü

Soğuk Savaş döneminde ABD, NATO üyesi Türkiye ile Yunanistan arasındaki olası çatışmaları önlemek amacıyla önemli bir arabulucu rolü üstlenmiştir. Özellikle 1964 yılında Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (BMBG) konuşlandırılmasından önce ve 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında, ABD'nin iki NATO müttefikini doğrudan çatışmadan uzak tutmaya yönelik çabaları bu arabuluculuk rolünün somut örnekleri arasında yer almaktadır (Hatzivassiliou, 2006). Benzer şekilde, 1987 yılında Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma girişimi ve 1996 Kardak Krizi sırasında da ABD durumu yatıştırmayı başarmıştır (Ayman, 2000).

2000'li yıllardan itibaren Türkiye, NATO müttefikliği olmasına rağmen, Batı'nın genişlemeci politikalarını bir tehdit olarak algılamaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının ardından Türkiye, ABD'nin tehdit olarak tanımladığı radikal İslam'ı aynı şekilde bir tehdit olarak değerlendirmemiştir (Larrabee&Lesser, 2003). 2003 Irak Savaşı sonrasında ABD'nin silahlı Kürt gruplarla geliştirdiği ilişkiler, Türkiye'nin Irak'taki Kürt özerkliğine yönelik endişelerini artırmış ve bu durum, ABD-Türkiye ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur (Park, 2005). Türkiye, yakın çevresinde yükselen Kürt milliyetçiliğini toprak bütünlüğüne doğrudan bir tehdit olarak algılamakta ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyet gösteren terör örgütü PKK, ulusal güvenlik açısından ciddi bir tehdit olarak görmektedir (Barkey&Fuller, 1998).

Ayrıca, ABD destekli İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonlarının Hizbullah, İran ve Lübnan gibi aktörleri çatışmaya çekme potansiyeli, Türkiye'nin bölgesel güvenlik endişelerini daha da derinleştirmiştir. İsrail'in bölgede artan nüfuzu, Ankara'nın dış politika tercihlerini doğrudan etkilemektedir (Altunışık & Çakmak). Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Milli Savunma Komisyonu Başkanı Hulusi Akar'ın İsrail'i bir tehdit olarak nitelendirmesi, bu algının kurumsal düzeyde de güçlendiğini göstermektedir. İsrail'in Yunanistan ve GKRY ile geliştirdiği ilişkiler ve Irak'taki Kürt gruplara sağladığı destek, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden Kürt ayrılıkçı eğilimlerini besleyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Inbar, 2011).

Türkiye'nin 2000'li yılların ortalarından itibaren Filistin'de Hamas ile ilişki kurması ve 2010'lu yılların başlarında Arap Baharı sürecinde Müslüman Kardeşler gibi grupları desteklemesi, ABD'nin politikalarıyla çelişmiştir. 2016 yılında Türkiye'de gerçekleşen darbe girişiminin ardından, darbenin organizatörü olarak görülen ve ABD'de ikamet eden FETÖ Elebaşı Fethullah Gülen'in Türkiye'ye iade edilmemesi, iki ülke arasındaki gerilimi daha da derinleştirmiştir (Yavuz & Koç, 2016).

ABD-Türkiye ilişkilerindeki bu erozyonun bir yansıması da 2010'lu yıllarda İsrail'in Leviathan, Kıbrıs'ın Aphrodite ve Mısır'ın Zohr sahalarında keşfedilen doğal gaz rezervlerinin bulunduğu Doğu Akdeniz bölgesinde gözlemlenmiştir. Bu enerji keşifleri, bölge ülkeleri arasında iş birliği potansiyeli yaratmış olsa da Doğu Akdeniz giderek artan gerilimlere ve ABD'nin geleneksel tarafsız duruşunu terk etmesine sahne olmuştur (Kurecic, 2017). Yunanistan, GKRY, İsrail ve Mısır, bu deniz alanlarında hak iddia ederek, Türkiye'yi dışlayan enerji projeleri etrafında ittifaklar kurmuştur. Bu ittifakların kurumsallaştığı Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Kıbrıs'tan Yunanistan'a uzanacak bir boru hattı projesiyle, İsrail, Kıbrıs ve Mısır gazını Yunan adaları üzerinden Avrupa'ya taşımayı hedeflemiştir (Shaffer, 2020). GKRY, önemli devletlere ve çok uluslu şirketlere enerji alanında çeşitli imtiyazlar tanıyarak, bu aktörleri Türkiye ile karşı karşıya getirme stratejisi izlemektedir.

Türkiye ise Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'nin hem kendi Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni (MEB) ihlal ettiğini, hem de Kıbrıs Türk toplumunun haklarının göz ardı edildiğini savunmuştur. Bu bağlamda Ankara, deniz yetki alanlarındaki haklarını korumak ve enerji güvenliğini sağlamak amacıyla kendi deniz kuvvetlerini ve sondaj filosunu güçlendirmiştir. "Mavi Vatan" doktrini çerçevesinde gerçekleştirilen askeri tatbikatlar (örneğin, Deniz Kurdu 2016 ve Mavi Vatan 2019) ile hak iddiasını pekiştirmiş; uluslararası enerji şirketlerinin yetkisiz sondaj faaliyetlerini engellemiştir (Gingeras, 2020). 2019 yılında Libya ile imzaladığı deniz yetki alanı anlaşması ise, bu ülkeyle stratejik ittifakını güçlendirmiştir. Ancak, bu hamleler, Doğu Akdeniz Boru Hattı projesinin güzergâhı üzerinde egemenlik iddiası anlamına geldiği gerekçesiyle, Yunanistan ve müttefikleri tarafından "kışkırtıcı" olarak nitelendirilmiş ve Türkiye'ye yönelik izolasyon politikalarının derinleşmesine neden olmuştur (Tsakiris, 2020).

2020 yazında, Türk ve Yunan deniz kuvvetlerine ait gemiler tartışmalı sularda karşı karşıya gelmiş ve kazara bir Türk savaş gemisi ile bir Yunan gemisi çarpışmıştır. Bu gelişmenin ardından Fransa, Yunanistan'a destek vermek amacıyla içerisinde nükleer başlık taşıma kapasitesine sahip bir uçak gemisinin de yer aldığı donanmasını bölgeye sevk etmiştir (Bechev, 2020). Aynı dönemde ABD, Girit Adası'na "USS Hershel Woody Williams" savaş gemisini göndermiştir. Her ne kadar ABD Altıncı Filosu Komutanı Kyle Raines, bu geminin bölgeye müdahale amacıyla değil, önceden planlanmış bir ziyaret kapsamında gönderildiğini ifade

etmiş olsa da bu hamle bazı gözlemciler tarafından Yunanistan'a dolaylı bir destek olarak yorumlanmıştır (Bechev, 2020).

Bu gelişmenin yanı sıra, ABD'nin Yunanistan'daki askeri varlığını artırması, GKRY yönelik silah ambargosunu kaldırması ve GKRY ile savunma iş birliği anlaşması imzalaması, Amerikan hükümetinin artık Türkiye ile Yunanistan arasında tarafsız bir arabulucu konumunda olmadığını göstermektedir (Ker-Lindsay, 2019).

20 Aralık 2024 tarihinde, Fransa ile GKRY arasında 2017 yılında imzalanan Savunma İşbirliği Anlaşması kapsamında Güney Kıbrıs'ta konuşlandırılmış olan iki Fransız savaş uçağı, Kuzey Kıbrıs'ın Lefke bölgesi üzerinde alçak irtifa uçuşları gerçekleştirmiştir. GKRY benzer bir askeri iş birliği anlaşmasını ABD ile de imzalamıştır. Fransa ve ABD gibi NATO üyesi ülkelerin Yunanistan ve GKRY'ye verdiği bu açık destek, Türkiye'nin iç politikasında, ulusal bekânın bağımsız bir savunma sanayi ve çok boyutlu bir diplomasi anlayışıyla mümkün olabileceği yönündeki algının güçlenmesine neden olmuştur.

Bu doğrultuda Türkiye, savunma ve havacılık sanayisini geliştirerek harekât bağımsızlığı elde etme çabalarına hız vermiştir. Ayrıca, ABD'den temin edemediği savunma sistemlerini elde edebilmek amacıyla Rusya ile ilişkilerini derinleştirmiş ve bu kapsamda S-400 hava savunma sistemini satın almıştır. Ancak bu satın alma süreci, Türkiye'nin, ortak üreticilerinden biri olduğu ve görünmezlik gibi beşinci nesil teknolojilere sahip F-35 savaş uçağı programından çıkarılmasına neden olmuştur (Bilgin, 2020).

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı ise Doğu Akdeniz'deki dengeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bu savaş, Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığını sorgulamasına yol açmış ve Doğu Akdeniz'i alternatif bir enerji kaynağı olarak ön plana çıkarmıştır (Shaffer, 2020). Ancak Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'nin yüksek maliyeti (6-10 milyar dolar) ve küresel iklim değişikliğinin yarattığı çevresel kaygılar nedeniyle, ABD 2022 yılında projeden desteğini çektiğini açıklamıştır. Bunun yerine, İsrail ve Kıbrıs doğalgazının Mısır üzerinden sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olarak Avrupa'ya taşınması planlanmaktadır.

Aynı zamanda, Doğu Akdeniz'in güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji potansiyelinden faydalanmak üzere, Afrika, Orta Doğu ve Avrupa kıtalarının elektrik şebekelerini birbirine bağlamayı amaçlayan "EuroAsia Interconnector" adlı su altı kablo projesi de gündeme gelmiştir (Kurecic, 2017).

Egemenlik açısından karşılıklı iddialara yol açan Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'nden vazgeçilmesi, Türkiye ile yaşanan gerilimi bir ölçüde azaltmış ve ABD'nin desteğiyle F-16 filosunu modernize eden Türkiye'yi, bölgedeki enerji denkleminin bir parçası haline getirme potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte, diplomatik ilişkileri bulunmayan İsrail ile Lübnan arasında 2022 yılında imzalanan deniz sınırı anlaşması, benzer bir modelin Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumları arasında deniz yetki alanlarının paylaşımı için de uygulanabileceği yönünde umut yaratmıştır (Shaffer, 2020). Buna ek olarak, Türkiye Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) aracılığıyla doğalgazı Avrupa'ya ulaştırabilecek altyapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir. Ancak, süregelen siyasi anlaşmazlıklar ve Yunanistan ile devam eden Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) tartışmaları, yenilenebilir enerji alanında iş birliği kurmayı zorlaştırmaktadır (Tsakiris, 2020).

Türk-Amerikan ilişkilerini derinden etkileyebilecek bir diğer gelişme ise, 2024 ABD Başkanlık Seçimlerini Cumhuriyetçi aday Donald Trump'ın kazanması olmuştur. Trump dönemi

Cumhuriyetçileri, 2001-2009 yılları arasında George W. Bush'un başkanlığı döneminde benimsenen ve Türkiye açısından ciddi sorunlara yol açan Neo-con dış politika anlayışından farklı olarak, daha çok izolasyon politikalarına dayalı bir yaklaşım benimsemektedir (Mead, 2017). Trump'ın Suriye'deki Amerikan askeri varlığını azaltmaya yönelik planları, Türkiye açısından stratejik bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Barkey, 2020).

Trump yönetimi, Ukrayna'yı da ABD'nin içine çekildiği uzun süreli dış müdahalelerden biri olarak görmekte ve bu savaşa aktarılan bütçenin, ABD'nin kendi iç sorunlarına yöneltilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda, savaşın diplomatik yollarla sona erdirilmesi gerektiği ve hem Rusya'nın hem de Ukrayna'nın taviz vermesi gerektiği yönünde bir düşünce öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, her iki tarafla da diplomatik ilişkilerini sürdürebilen Türkiye, ABD açısından stratejik önem kazanmakta ve iki ülke arasındaki sorunların çözümünde potansiyel bir ortak olarak değerlendirilmektedir (Barkey, 220). Ancak güvenlik söz konusu olduğunda, yalnızca olasılıklara bel bağlamak yeterli değildir.

Türkiye, Ukrayna'nın işgalinin ardından AB) ve ABD Moskova'ya yönelik uyguladığı yaptırımları otomatik olarak takip etmemiş ve Rusya ile diplomatik ilişkilerini askıya almamıştır. Rusya ise, Doğu Akdeniz'i Karadeniz'le stratejik olarak bağlantılı bir alan olarak değerlendirmekte; Türkiye ile savunma iş birliği ve Akkuyu Nükleer Santrali'nin geliştirilmesi gibi enerji projeleri aracılığıyla iş birliğini güçlendirerek NATO'nun bölgedeki etkisini zayıflatmayı hedeflemektedir (Trenin, 2020). Buna karşın, Türk siyaset yapıcılarının zaman zaman Kırım'ın Ukrayna'ya iadesini ve Ukrayna'nın NATO üyeliğini destekler yöndeki açıklamaları dikkat çekicidir. Ayrıca, Suriye ve Libya'daki karşıt pozisyonlar, Türkiye ile Rusya arasında zaman zaman gerilimin tırmanmasına neden olmaktadır (Hill & Taspınar, 2021).

2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Moskova'nın ekonomik ve siyasi ilişkilerinin zayıflamasına yol açmış ve uluslararası sistemde daha belirgin bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Ankara, savaşın başlamasıyla birlikte NATO'nun gündemine giren artan sorumlulukların yük paylaşımına katkıda bulunmuştur. Türkiye, Suriye'den Libya'ya ve Orta Asya'ya kadar çeşitli coğrafyalarda Rus müdahalesine karşı direnen tek NATO müttefiki olarak öne çıkmaktadır (Larrabee & Lesser, 2003). Bununla birlikte, Türkiye'nin Avrasya genelinde derinleşen ekonomik, siyasi ve askeri ilişkileri, onu Rus etkisine karşı önemli bir denge unsuru haline getirmektedir. 355.200 kişiden oluşan askeri gücüyle Türkiye, İttifak'ın güneydoğu kanadının güvenliğine ciddi katkılarda bulunmaktadır (Globalpower, 2025). İncirlik Hava Üssü ile Boğazlar üzerindeki kontrolü ise, Türkiye'yi transatlantik ittifak açısından stratejik bir aktör kılmaktadır (Bilgin, 2020).

Türkiye'nin Avrasya'da Bölgesel Güvenlik Sağlayıcı Rolü

Doğu Akdeniz'deki mevcut durum, tarafların dar çıkarları doğrultusunda şekillendirdikleri politikalar nedeniyle tehlikeli bir noktaya ulaşmıştır. ABD, NATO müttefikleri olan Türkiye ve Yunanistan arasındaki meselelerde tarafsızlığından vazgeçerek Rum-Yunan ittifakına yakınlaşması, Türkiye'nin Batı'dan uzaklaşmasına ve çok boyutlu bir dış politika izlemeye yönelmesine neden olmuştur (Bechev, 2020). Ukrayna Savaşı ve artan yenilenebilir enerji ihtiyacı, bölgesel istikrarı ve transatlantik güvenliği güçlendirebilecek iş birliği fırsatları

sunmuş; ancak Rum-Yunan bloğu ve İsrail, Türkiye’yi enerji geliştirme projelerinden dışlama yönündeki tutumlarını sürdürmüştür (Shaffer, 2020).

Rusya ile olan inişli çıkışlı ilişkiler de göz önüne alındığında, Türkiye, ulusal savunma ve havacılık sanayilerine ciddi yatırımlar yaparak yerli savunma sistemlerini geliştirmeye ve harekât bağımsızlığı kazanmaya yönelik çabalarını artırmıştır (Bilgin, 2020). Özellikle İsrail’in Türkiye açısından potansiyel bir tehdit olarak değerlendirilmeye başlanmasının ardından, stratejik silah sistemlerine karşı geliştirilen oldukça karmaşık bir sistemler ağı olan "Çelik Kubbe" projesi gündeme gelmiştir. Aselsan liderliğinde "Gök Kubbe" adı altında başlatılan bu proje, Roketsan ve TÜBİTAK SAGE ekiplerinin de katkılarıyla daha kapsamlı hale getirilmiştir (Özgen & Öztürk, 2021).

Bu sistem, alçak, orta ve yüksek irtifalarda etkili hava savunma çözümlerini; SİHA’lara karşı geliştirilen lazer tabanlı sistemleri, erken uyarı uçaklarını ve çok katmanlı geniş veri ağlarını entegre eden bir yapıda tasarlanmaktadır. Böylece, Çelik Kubbe sistemi, Türk hava sahasını Türk savunma sanayi tarafından üretilen platformlar aracılığıyla çok katmanlı, entegre ve birbirleriyle iletişim kurabilen bir mimari içerisinde korumayı ve çeşitli tehditlere karşı etkili karşılıklar üretmeyi amaçlamaktadır (Özgen & Öztürk, 2021). Türk savunma sanayi, geniş bir yelpazede KORKUT, HİSAR, SİPER ve lazer silah sistemleri gibi yenilikçi ve yüksek teknolojik hava savunma çözümleri geliştirerek küresel ölçekte dikkat çekmeye başlamıştır. Bu teknolojik ilerlemeler, Türkiye’yi çevresindeki bölgelerde—özellikle Rusya’nın nüfuz alanı içindeki Avrasya coğrafyasında—barış ve güvenliğin sürdürülebilirliği açısından önemli bir güvenlik sağlayıcısı konumuna taşımıştır (Bilgin, 2020).

Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde Türkiye ile yakın ilişkiler kuran veya savunma-güvenlik alanında müttefiklik bağları geliştiren Türk Cumhuriyetleri, bu sayede savunma kapasitelerini artırma yönünde çabalarını yoğunlaştırmıştır. Uluslararası alanda kendini kanıtlamış Türk savunma sanayi firmaları tarafından tasarlanıp üretilen sistemler, Ankara’nın Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerine stratejik bir ivme kazandırmıştır (Aktürk, 2017). Örneğin, 27 Eylül 2020’de başlayan ve her iki tarafın da kayıplar verdiği 44 günlük Dağlık Karabağ Savaşı’nda, Azerbaycan’ın uzun yıllardır işgal altında bulunan topraklarının büyük bir kısmını geri kazanması, Türkiye’nin Bayraktar İHA’ları aracılığıyla sağladığı siyasi ve askeri desteğe atfedilmiştir (Kofman & Edmonds, 2020). Azerbaycan’ın yanı sıra, Türkiye’den özellikle Bayraktar İHA’larını tedarik eden Kırgızistan ile silah ithalatının üçte birini Türkiye’den gerçekleştiren Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetleri de Türkiye ile stratejik ortaklıklar geliştirmiştir (Kubicek, 2021).

Bununla birlikte, Türkiye’nin Ukrayna’ya sağladığı SİHA desteği, bu ülkenin Rusya’ya karşı toprak bütünlüğünü savunma çabalarına katkı sağlamıştır. Diğer yandan, Ukrayna’ya silah temin eden bazı yabancı firmalar, tedarik ettikleri silahların Ukrayna’nın doğusundaki Rusya destekli ayrılıkçılara karşı yürütülen ve “terörle mücadele harekâtı” olarak tanımlanan operasyonlarda kullanılmaması yönünde çeşitli kısıtlamalar getirmiştir. Türk firmaları ise bu tür sınırlamalar koymamıştır. Ticarî olarak satılan SİHA’lara ek olarak, Baykar firması Ukrayna’nın vatan savunmasında kullanılmak üzere bazı SİHA’ları hibe etmiştir. Bu hibe, firmanın prensiplerini ve Ukrayna’nın yanında duruşunu göstermesi bakımından olumlu bir algı yaratmış; daha önce Libya ve Suriye gibi çatışma bölgelerinde kullanılan Türk SİHA’ları hakkında oluşan olumsuz uluslararası algının Ukrayna örneğiyle önemli ölçüde değişmesine neden olmuştur (Kasapoğlu, 2022).

Ukrayna'nın Rus hedeflerine karşı Türk SİHA'larını etkin biçimde kullanmasının yanı sıra, Türkiye yapımı BMC Kirpi ve Kobra zırhlı araçları da Ukrayna tarafından Rusya'ya karşı savunma kapasitesini artırmak amacıyla kullanılmıştır. Bu gelişmeler, Türk savunma sanayinin yalnızca teknolojik yetkinliğini değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik ortamında dengeleyici bir aktör olarak rolünü de pekiştirmiştir (Kasapoğlu, 2022). Türk teknoloji şirketlerinin geliştirdiği, yüksek oranda yerli ve milli teknoloji içeriğine sahip SİHA'lara karşı uluslararası alanda artan bir ilgi gözlemlenmektedir. Türk savunma sanayi, 1985 yılında çeşitli üreticilerin Ar-Ge faaliyetlerine katılımıyla kurulmuş, 1986 yılında ise aktif olarak faaliyete geçmiştir. Ancak, 2000'li yılların başına kadar Türkiye'nin havacılık ve savunma sanayi büyük ölçüde dış tedarikçilere bağımlı kalmıştır. 26 Ağustos 2020 tarihinde yürürlüğe giren “Yerli ve Milli Teknoloji Hamlesi” ile birlikte, savunma sanayinde ciddi bir ivme kazanılmış ve bu doğrultuda Suudi Arabistan gibi birçok ülkeye Türk SİHA'larının satışı gerçekleşmiştir (Bilgin, 2020).

Türkiye'nin önde gelen savunma ve havacılık sanayi şirketleri, markalaşma süreçleri ve uluslararası tanınırlıkları sayesinde küresel pazarda daha rekabetçi hale gelmiştir. Özellikle Baykar gibi savunma teknolojileri üretiminde uzmanlaşmış firmalar bu alanda ön plana çıkmaktadır. Türk Havacılık ve Uzay Sanayi (TUSAŞ/TAI) ile BAE Systems ortaklığında geliştirilen KAAAN projesi, kamuoyunda Türk Savaş Uçağı ya da Milli Muharip Uçak (MMU) olarak da bilinmektedir. Bu proje, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli savunma projelerinden biri olarak değerlendirilmekte ve Mustafa Kemal Atatürk'ün “İstikbal göklerde” vizyonunun çağdaş bir yansıması olarak görülmektedir (Özcan, 2023).

Gelişmiş sensör teknolojileri sayesinde “uçan bir bilgisayar” olarak nitelendirilen KAAAN'ın, tamamen yerli bir motorla donatılması ve böylece projenin yerlilik oranının artırılması hedeflenmektedir. İlk versiyonları dördüncü ve beşinci nesil arasında bir jenerasyona sahip olacak şekilde tasarlanan KAAAN'ın, 2030'ların sonrasında tam anlamıyla beşinci nesil bir savaş uçağı olarak üretilmesi planlanmaktadır. Bu gelişme, Türkiye'nin hâlihazırda envanterinde bulunan ancak İngiltere, İtalya ve Japonya tarafından geliştirilen Tempest ile Almanya-Fransa ortak yapımı altıncı nesil uçaklara kıyasla teknolojik olarak geride kalan dördüncü nesil F-16'larını modernize etmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, KAAAN projesinin hedeflerinden biri de kritik parçaların yerli üretimini mümkün kılarak Türkiye'ye harekât bağımsızlığı kazandırmaktır. Bu yönüyle proje, sadece savunma teknolojileri açısından değil, stratejik özerklik bağlamında da Türkiye için büyük önem taşımaktadır (Özcan, 223).

KAAAN gibi projelerde Türk havacılık sanayinin yalnızca Türkiye için üretim yapması, ekonomik sürdürülebilirlik ve stratejik etki açısından çeşitli riskler taşımaktadır. Ancak bu tür projelerin diğer Türk Cumhuriyetleri'ne ihracatının genişletilmesi, bir yandan üretim maliyetlerini dengeleyebilirken, diğer yandan Türkiye'nin küresel savunma sanayindeki rolünü de güçlendirebilir. Türkiye, ihracat süreçlerinde teknoloji transferini sınırlı tutarak; bakım, eğitim ve teknik destek gibi uzun vadeli iş birlikleri aracılığıyla karşılıklı bağımlılık ilişkileri inşa etmektedir. Bu yaklaşım, aynı zamanda söz konusu devletlerin mevcut dış bağımlılıklarını çeşitlendirmelerine de olanak tanımaktadır (Aktürk, 2017). Türk savunma sanayine ait insansız hava araçlarının (İHA) Türk Cumhuriyetleri tarafından edinilmesi, savunma ve askeri alanda yumuşak caydırıcılık taktiklerinin ve çok taraflı iş birliği uygulamalarının ilgili bölgelerde yaygınlaştırılması açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır (Kasapoğlu, 2022).

Günümüzde müttefik ülkeler arasında gerçekleştirilen İHA ihracatı, yalnızca askeri yardımın bir aracı ya da siyasi destek elde etmenin dolaylı bir yolu olmaktan öte; aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde başkalarının çıkarlarını etkileme kapasitesinin stratejik bir göstergesi haline gelmiştir. Avrasya bölgesindeki dinamikler ve bazı komşu ülkelerin dış politika tercihleri dikkate alındığında, savunma alanında dış aktörlerin daha aktif biçimde sürece katılımı; çok aktörlü mevcut sistemin stratejik ortaklıklar temelinde yeniden şekillenmesine ve daha somut iş birliği modellerinin geliştirilmesine imkân sağlayabilir (Kubicek, 2021).

Bu çerçevede, güvenlik alanında artan iş birliği, tarihsel ve kültürel bağların derinleştirilmesine katkı sağlayarak; gelecekte savunma ihracat kontrol mekanizmalarına yönelik bölgesel katılımın artırılmasına da zemin hazırlayacaktır. Böylece, komşu devletler arasındaki ilişkiler yeni stratejik ortaklıkların inşasında daha merkezi bir rol üstlenebilecektir (Aktürk, 217).

Avrasya'daki Türk Dünyasının Kıbrıs Sorununa Etkisi

Türkiye'nin bölgesel ve küresel güvenlik politikaları, değişen uluslararası güvenlik ortamı karşısında esneklik ve uyum yeteneği çerçevesinde şekillenmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz'deki enerji keşifleri ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında ortaya çıkan gelişmeler, Türkiye için Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri ile daha yakın ilişkiler kurma ve ortak stratejik hareket kapasitesini artırma gereksinimini ortaya koymuştur (Kurecic, 2017). Türkiye'nin askeri kapasitesi ve terörle mücadele konusundaki deneyiminin yanı sıra, savunma ve havacılık sanayindeki ilerlemeler, Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri ile karşılıklı bağımlılığa dayalı iş birliği olanaklarını genişletmektedir (Bilgin, 2020).

NATO ile Rusya arasında devam eden stratejik rekabet dikkate alındığında, Avrasya bölgesi ve çevresi giderek daha istikrarsız bir görünüm arz etmektedir. Bu koşullar altında, Türkiye'nin bölgeye coğrafi yakınlığı ve artan siyasi, ekonomik ve askeri kapasitesi, onu potansiyel bir bölgesel güvenlik sağlayıcısı konumuna taşımaktadır (Aktürk, 2017).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden önce de Moskova'nın yayılmacı eğilimleri, Rus siyasi elitlerinin söylemleri aracılığıyla gözlemlenmekteydi. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Rusların ve Ukraynalıların Tarihi Birliği Üzerine" başlıklı makalesinde, Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak değil; Batı'nın emperyalist projeleriyle şekillendirdiği bir coğrafya olarak tanımlamaktadır (Putin, 2021). Bu söylemleri, Şubat 2022'de gerçekleşen Ukrayna'nın işgali izlemiştir.

Bu noktada, 1991 ile 1999 yılları arasında görev yapan eski Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in, özellikle Kazakistan'ın kuzeyi başta olmak üzere eski Sovyet topraklarının büyük bir bölümünü ve Doğu Avrupa'yı Rusya'nın doğal nüfuz alanı olarak tanımladığını hatırlamakta fayda vardır (Trenin, 2002). Benzer şekilde, Putin'in eski Sovyet coğrafyasında yaşayan Rus nüfusunu gerekçe göstererek Gürcistan ve Ukrayna'ya müdahale ettiği göz önünde bulundurulduğunda, bu yaklaşımın gelecekte diğer Avrasya ülkeleri için de tehdit oluşturabileceği açıktır. Moskova'nın, eski Rus İmparatorluğu toprakları üzerinde yeni bir hegemonya kurma girişimi, batıda Baltık ülkelerine; doğuda ise Orta Asya'ya kadar uzanan bir yayılmacı stratejiyi gündeme getirebilir (Trenin, 2002).

Özellikle Putin ve Medvedev'in, Ukrayna'nın egemenliğini sorgulayan açıklamaları, Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri açısından ciddi bir tehdit algısı yaratmış ve bu ülkeleri tedirgin etmiştir.

Avrasya bölgesinin hemen yanı başında yaşanan çatışmalar dikkate alındığında, Türkiye'nin savunma ve havacılık sanayindeki gelişmeleri yalnızca kendi ulusal güvenliği açısından değil, aynı zamanda diğer Türk Cumhuriyetleri'nin bölgesel güvenliği bakımından da önem arz etmeye başlamıştır. Türk dış politikası giderek hem kendi ulusal ihtiyaçlarına hem de diğer Türk devletlerinin güvenlik ve kalkınma gereksinimlerine daha bağlı bir şekilde şekillenmekte; bu ilişkiler büyük ölçüde etnik akrabalık ve tarihsel kardeşlik temelinde gelişmektedir (Aktürk, 2017).

Soğuk Savaş döneminde Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini Sovyetler Birliği aracılığıyla, Moskova merkezli olarak yürütmek zorunda kalan Türkiye, bugün coğrafi konumu ve tarihsel sorumlulukları doğrultusunda Türk dünyasında bir köprü rolü üstlenmeye çalışmaktadır. Avrasya'nın istikrarı ve güvenliği bu ilişkilerin merkezinde yer almakta; ekonomik, kültürel ve eğitsel iş birliğinin ötesine geçilerek, karşılıklı stratejik çıkarlar temelinde daha derin ve kurumsal iş birlikleri kurulması hedeflenmektedir (Kubicek, 2011).

Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'ın üye olduğu; Macaristan, KKTC ve Türkmenistan'ın ise gözlemci statüsünde yer aldığı **Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)**, Türk dünyası açısından büyük bir öneme sahiptir. TDT, Türk devletleri arasındaki ilişkilerin ivme kazanmasına ve ortak diplomatik çabaların kurumsallaşmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Bilgin, 2020).

Eski adı **Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi)** olan bu örgütün, 2021 yılı Kasım ayında İstanbul'da düzenlenen zirvede **Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)** adını alması, Ankara'nın bu yapıyı daha güçlü bir bölgesel ittifaka dönüştürme arzusunun açık bir göstergesidir (Kubicek, 2021). İstanbul Zirvesi'nde, üye ve gözlemci ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi destek mekanizmalarının geliştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır.

Türk devletlerinin kaynaklarını nasıl birleştirerek küresel ölçekte etkili bir güç haline gelebilecekleri, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) uzun vadeli stratejik belgelerinden biri olan Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda özetlenmiştir. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri; savunma, enerji, ulaştırma, ticaret, bankacılık ve istihbarat gibi birçok alanda iş birliği anlaşmaları imzalamışlardır. Bu kapsamda, TDT ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla Türk Yatırım Fonu'nu kurmuş; üye devletler arasında ortak tarih ve kimlik bilincini pekiştirmeye yönelik çabaların yanı sıra, ortak alfabe ve dil gibi kültürel bütünleşme girişimleri başlatmış, ayrıca dini konulara da öncelik vermiştir (Kubicek, 2021).

Türk Cumhuriyetleri, Türkiye'yi yalnızca askeri ve ekonomik açılardan değil, aynı zamanda siyasi düzlemde de desteklemeye çalışmakta; uluslararası platformlarda Türkiye'nin tezlerine paralel tutum sergilemektedir. Afganistan, Kazakistan, Azerbaycan-Ermenistan ve Kırgızistan-Tacikistan sınır ihtilafları gibi bölgesel meselelerde ortak diplomatik tutum benimseyerek ve lojistik bağlantılar inşa ederek Türk Cumhuriyetleri, uluslararası alanda etkilerini artırmayı hedeflemektedir (Aktürk, 2017).

Her ne kadar Türk Dünyası 2040 Vizyonu, siyasi birlik yönünde iddialı hedefler içerse de bu vizyon Rusya ve Çin tarafından Orta Asya'daki nüfuzlarına yönelik potansiyel bir tehdit olarak algılanabilir. Bu doğrultuda söz konusu ülkeler, TDT'yi zayıflatmaya yönelik stratejiler benimseyebilir; özellikle daha küçük Türk devletleri üzerinde ekonomik ve siyasi bağımlılık mekanizmaları kurarak bu girişimlere karşı koymaya çalışabilirler (Trenin, 2020).

Rusya ve Çin'den gelen dış baskıların yanı sıra, TDT içindeki milliyetçilik eğilimleri ve stratejik önceliklerdeki farklılıklar örgütün karşı karşıya kaldığı içsel zorluklar arasında yer almaktadır. TDT'nin başarısı, bu çok katmanlı sorunlara karşı stratejik ve pragmatik çözümler üretebilmesine ve üye devletler arasında sürdürülebilir bir iş birliği ortamı oluşturabilmesine bağlıdır (Kubicek, 2021).

TDT içindeki görüş ayrılıklarına örnek olarak KKTC yönelik yaklaşımlar gösterilebilir. Türkiye ile birlikte Azerbaycan, TDT'nin siyasi birlik vizyonu doğrultusunda hareket eden en kararlı ülkeler arasında yer almakta iken; Kazakistan, bu konuda en temkinli yaklaşımı sergilemekte ve KKTC'nin egemenliğinin tanınmasına en çok karşı çıkan ülke konumunda bulunmaktadır (Aktürk, 2017).

Ankara, Türk Cumhuriyetleri ile iş birliğini artırarak Kıbrıs meselesine ilişkin uluslararası baskıları hafifletmeyi ve daha geniş kapsamlı bir müttefik ağı oluşturmayı hedeflemektedir. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki iş birliği, Kıbrıs meselesinde olduğu gibi uluslararası platformlarda da karşılıklı desteği güçlendirmekte; ortak güvenlik politikaları ise bölgesel tehditlere karşı dayanıklılığı artırıcı bir etki yaratmaktadır (Bilgin, 2020). Türkiye'nin bölgesel ağırlığı ve Türk Cumhuriyetlerinin sunduğu diplomatik destek, bu iş birliğinin yapıcı biçimde derinleşmesini mümkün kılmaktadır.

Türk Cumhuriyetlerinin Kıbrıs sorununa yaklaşımı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tarihsel ve kültürel bağlar temelinde şekillenmeye başlamıştır. Bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan bu ülkeler, başlangıçta Türkiye'nin Kıbrıs politikasına karşı temkinli bir duruş sergilemişlerdir. Ancak zaman içinde artan diplomatik temaslar ve ekonomik iş birlikleri doğrultusunda bu ülkelerin tutumu daha destekleyici bir hâl almış; Türkiye'nin KKTC verdiği desteğe paralel olarak, kendi ulusal çıkarlarıyla uyumlu bir politika geliştirmişlerdir (Kubicek, 2011).

Ankara'nın KKTC'yi destekleyen net tutumu, Türk dünyası açısından da yönlendirici bir örnek teşkil etmektedir. Türk Cumhuriyetleri, genellikle Türkiye ile uyumlu bir dış politika izleyerek uluslararası platformlarda Kıbrıs meselesinde destek sunma gayreti göstermektedir. Türkiye'nin bu meseleye ilişkin olarak uluslararası alanda karşılaştığı zorluklar, Türk Cumhuriyetleri ile yürütülen diplomatik ve stratejik iş birliklerinin önemini daha da artırmıştır (Ker-Lindsay, 2019).

Bu kapsamda, Türkiye'nin KKTC ile olan ilişkileri derinleştirilmiş; Türk Cumhuriyetleri ile ortak çıkarlar doğrultusunda iş birlikleri tesis edilmiştir. Ankara, Kıbrıs üzerindeki etkinliğini artırma ve Türk dünyasıyla daha güçlü bir dayanışma ağı kurma hedefine, karşılıklı ekonomik ve kültürel projeler aracılığıyla ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu ilişkiler, yalnızca Kıbrıs meselesinin çözümünde değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin jeopolitik pozisyonunun güçlendirilmesinde de kritik bir rol oynamaktadır (Bilgin, 2020).

Türk Cumhuriyetleri, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki politikaları doğrultusunda Doğu Akdeniz'deki stratejik çıkarlarının korunması ve KKTC uluslararası alanda tanınması

yönündeki diplomatik çabalarına katkı sunmaya çalışmıştır. Türkiye ile bu ülkeler arasında mevcut olan tarihsel ve kültürel bağlar, destek mekanizmalarının temelini oluşturmakta; Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) gibi bölgesel platformlar aracılığıyla iş birliğinin derinleştirilmesine yönelik çabalar sürdürülmektedir (Kubicek, 2021).

KKTC, 2022 yılında Özbekistan'da düzenlenen 9. TDT Zirvesi'nde gözlemci statüsünde üyelik kazanmış ve 6 Kasım 2024'te Kırgızistan'ın başkenti Bışkek'te gerçekleştirilen 11. Zirve de dâhil olmak üzere, Türk dünyası nezdinde görünürlüğünü artıran bir dizi zirveye katılmıştır. Bu gelişmeler, hem Türk dünyasının KKTC'ye verdiği desteğı göstermesi açısından hem de KKTC'nin uluslararası alandaki görünürlüğünü artırması bakımından önemli birer adım olmuştur (Ker-Lindsay, 2023).

Ancak AB ve Birleşmiş Milletler (BM), KKTC'nin gözlemci statüsünü, BM'nin toprak bütünlüğü ilkesi ve kararlarıyla çeliştiğı gerekçesiyle eleştirmiştir. ABD de benzer şekilde bu kararı tanımadığını açıklamıştır. AB, KKTC'nin TDT etkinliklerine dahil edilmesini, KKTC'nin tanınması ve meşrulaştırılması yönünde bir girişim olarak değerlendirerek tepki göstermiştir (Ker-Lindsay, 2019). Bu tepkiler, KKTC'nin uluslararası tanınma yönündeki çabalarını zorlaştırmaktadır. Nitekim KKTC, Astana'da düzenlenen bir önceki zirveye davet edilmemiştir.

Bazı Türk Cumhuriyetleri'nin, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını destekler bir tutum sergilemelerine rağmen, yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti GKRY ile diplomatik ilişkiler geliştirdikleri görülmektedir. TDT'nin pek çok üyesi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 541 ve 550 sayılı kararlarına bağılı kalarak KKTC'nin ilanını hukuken geçersiz saymakta; Türkiye'nin adanın kuzeyindeki varlığını eleştirmekte ve Marař'ın BM denetimine devredilmesini talep etmektedir (United Nations, 1983). Bu ülkeler, resmi olarak hâlâ GKRY'ni tanımaya devam etmektedir.

KKTC'nin TDT gibi ortak platformlara katılımına ve eşit statüyle temsil edilmesine genellikle mesafeli yaklaşan Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi TDT üye ülkelerinin Güney Kıbrıs'a büyükelçi atamaları, Türk kamuoyunda ve siyasi çevrelerde Türkiye'nin Kıbrıs politikasına yönelik bir "ihanet" olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda, Kazakistan ve Kırgızistan'ın 1992 yılında, Özbekistan'ın ise 1997 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıdığı hatırlanmalıdır. Ayrıca, 2005 yılından bu yana GKRY'nin Kazakistan'da faaliyet gösteren bir büyükelçiliğı bulunmakta ve iki ülke arasında diplomatik iş birliğı sürmektedir (Ker-Lindsay, 2019).

Türk Cumhuriyetleri'nin KKTC tanımamaları ve Güney Kıbrıs'a büyükelçi atayarak diplomatik ilişkiler kurmaları, AB yanlısı bir pozisyon benimsedikleri yönünde değerlendirilmiştir. Bu tercihler, AB'nin Orta Asya ülkelerine yönelik başlattığı Global Gateway girişimi kapsamında sunduğı 12 milyar Euro tutarındaki yatırım paketiyle ilişkilendirilmiştir (European Commission, 2022). Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyelerinin dış politikasının yönünü önemli ölçüde etkileyen bu tür finansal bağımlılıklar, AB ve ABD stratejik çıkarlarının, TDT üyeleri üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

AB ile iş birliğı sürecinde, özellikle Kazakistan'dan Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerini geliştirmesi yönünde jestlerde bulunması beklenmiştir. Kazakistan, Tel Aviv üzerinden yürüttüğü diplomatik ağı korumakla birlikte, GKRY büyükelçi atayarak bu beklentiyi karşılamış ve ilişkilerini kurumsallaştırmıştır (Ker-Lindsay, 2019). Esasında bu finansal

desteklerin, Türkiye'nin de fayda sağlayabileceği ve Rusya'dan bağımsız olarak Orta Asya'yı Batı'ya bağlamayı amaçlayan Trans-Hazar Doğu-Batı-Orta Koridoru (Middle Corridor) projesi çerçevesinde kullanılması öngörülmektedir (Laruelle, 2021).

AB etkisinin yanı sıra, Orta Asya'daki Rus azınlıkların varlığı da bölge ülkelerinin Kıbrıs konusundaki tutumlarını etkilemektedir. Rusya'nın Güney Osetya, Donetsk ve Luhansk gibi bölgelerde kurduğu, uluslararası toplumun büyük bölümü tarafından tanınmayan sözde devlet yapıları ile KKTC arasında paralellik kurulması, bu yapıları tanımayan ve Rus azınlık barındıran Türk Cumhuriyetleri için olumsuz bir örnek oluşturmaktadır (Trenin, 2020).

Özetle, Türkiye ve Kıbrıs Türk yetkilileri, KKTC'nin TDT etkinliklerine dahil edilmesini, diğer Türk devletleriyle etkileşim için bir platform oluşturabilecek ve uzun vadede uluslararası tanınma çabalarına katkı sağlayabilecek stratejik bir adım olarak değerlendirmiştir. Ancak, uluslararası toplumun hâlen federal temelli bir çözümü destekleyen tutumu değişmediğinden, KKTC'ye verilen gözlemci statüsü birçok çevrede oyunun kurallarını değiştiren bir gelişmeden ziyade, sembolik bir jest olarak yorumlanmıştır (Ker-Lindsay, 2023).

Özellikle Rusya'nın Kıbrıs konusundaki karşıt politikası ve AB ile ABD'nin bölge üzerindeki etkisi dikkate alındığında, TDT üyelerinin KKTC'ye vereceği desteğin Kıbrıs sorununun yapısal dinamiklerini kısa vadede köklü biçimde değiştirmesi beklenmemektedir. Bununla birlikte, uzun vadede Türk savunma ve havacılık sanayisindeki ilerlemeler ile güvenlik alanındaki iş birliklerinin yanı sıra, sosyo-kültürel ve ekonomik entegrasyonun artması, siyasi konularda daha pragmatik ve bütünlük bir iş birliği ortamının oluşmasına zemin hazırlayabilir (Bilgin, 2020).

Sonuç ve Öneriler

1974'ten bu yana Kıbrıs'ta süregelen görece barış ortamının korunması, adanın çevresindeki Doğu Akdeniz bölgesinde enerji arama faaliyetleri ve deniz yetki alanlarının paylaşımıyla ilgili meselelerin Kıbrıs uyuşmazlığına dâhil edilmesiyle birlikte giderek zorlaşmıştır. Bu süreçte, 2000'li yıllarla birlikte ABD-Türkiye ilişkilerinde yaşanan erozyon sonucunda Washington'un geleneksel arabulucu rolünden uzaklaşarak Rum-Yunan tarafına yakınlaşması ve Ankara'nın güvenlik algısındaki değişim belirleyici olmuştur.

Kıbrıs'taki ve Doğu Akdeniz'deki siyasi gerilimler dikkate alındığında, Türkiye'nin uluslararası platformlarda daha etkin bir aktör olarak yer alması ve diplomatik kanallarını daha da güçlendirmesi gerekmektedir. NATO'ya olan güvenini sorgulayan Ankara, daha bağımsız bir güvenlik mimarisi ve çok boyutlu dış politika çerçevesinde alternatif iş birliği alanlarına yönelmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye savunma ve havacılık sanayisini geliştirerek harekât bağımsızlığı elde etmeye çalışmakta; aynı zamanda dost ve müttefik ülkelere savunma sistemleri tedarik ederek, özellikle Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini karşılıklılık temelinde yeniden şekillendirmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) aracılığıyla inşa edilmekte olan kurumsal ilişkilerin zamanla daha da derinleşerek dayanışma yapılarının stratejik iş birliği düzeyine ulaşması mümkündür.

Türk Cumhuriyetleri ile daha yoğun bilgi paylaşımı ve diplomatik iş birliği mekanizmalarının kurulması, Türk Dünyası içerisinde stratejik derinliğin artmasına katkı sağlayacaktır. TDT,

yalnızca sembolik bir birlik değil, aynı zamanda çok boyutlu bölgesel iş birliğinin kurumsal çerçevesidir. Türkiye'nin Avrasya'da üstlendiği güvenlik sağlayıcı rolün güçlenmesiyle birlikte, Türk Cumhuriyetleri'nin de Kıbrıs'taki Türk haklarının korunmasına daha açık destek vermesi muhtemeldir.

Bununla birlikte, Türk Cumhuriyetleri'nin bireysel çıkarlarını önceliklendirdiği ve AB, ABD, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin Avrasya üzerindeki etkisinin, bu ülkelerin KKTC'ye yönelik tutumlarını sınırladığı görülmektedir. 1990'lı yıllara kadar oldukça sınırlı olan ilişkilerin stratejik iş birliği seviyesine ulaşabilmesi, yalnızca ortak dil ve tarih vurgusuyla değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve siyasal düzlemlerde derinleşmeye bağlıdır. Bu tür bir iş birliği için zamana ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu koşullar altında, Türk Cumhuriyetleri'nin Ankara ile her konuda aynı siyasi duruşu sergilemesini ya da Türkiye'nin tüm politik hamlelerini desteklemesini beklemek gerçekçilikten uzak olacaktır. Bu nedenle, Türkiye'nin Avrasya'daki Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik yaklaşımını yalnızca ortak tarih ve kardeşlik bağları üzerinden romantize etmeden; aksine, bölgesel dengeleri gözeten, genişlemeci olmayan, pragmatik ve somut dış politika adımlarıyla şekillendirmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça:

Aktürk, Ş. (2017). Turkey's role in the Middle East and Central Asia: The rise of a regional power. *Insight Turkey*, 19(3), 79-98.

Altunışık, M. B., & Çakmak, C. (2016). The Gaza conflict and Turkey-Israel relations: A new era? (Gaza Sorunu ve Türkiye-İsrail İlişkileri: Yeni Bir Dönem mi?) *Israel Journal of Foreign Affairs*, 10(2), 193-205.

Ayman, S. G. (2000). Turkey and Greece: The Aegean disputes and their implications for bilateral relations. (Türkiye ve Yunanistan: Ege Sorunu ve İkili İlişkilerde Etkileri), *Mediterranean Quarterly*, 11(4), 58-79.

Barkey, H. J. (2020). Turkey and the United States: From strategic partnership to strategic ambiguity. (Türkiye ve Birleşik Devletler: Stratejik Ortaklıktan Stratejik Belirsizliğe) *Insight Turkey*, 22(3), 33-50.

Barkey, H. J., & Fuller, G. E. (1998). Turkey's Kurdish question. (Türkiye'nin Kürt Problemi) Rowman & Littlefield.

Bechev, D. (2020). Turkey-Greece tensions in the Eastern Mediterranean: A new Cold War? (Doğu Akdeniz'de Türk Yunan Gerilimleri: Yeni bir Soğuk Savaş mı?) *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(6), 763-778.

Bilgin, M. (2020). Turkey's defense industry and its impact on foreign policy: A case study of the Eastern Mediterranean. (Türkiye'nin savunma sanayi ve dış politika üzerindeki etkisi: Doğu Akdeniz üzerine bir vaka çalışması) *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(4), 512-530.

The Diplomat – "Central Asia Opens Diplomatic Rift With Türkiye Over Cyprus". Yazar: Paolo Sorbello. Tarih: 18 Nisan 2025.

Dodd, C. H. (2010). The history and politics of the Cyprus conflict. (Kıbrıs Sorununun tarihi ve siyaseti) Palgrave Macmillan.

European Commission. (2022). EU's strategy for sustainable infrastructure connectivity. (AB'nin sürdürülebilir altyapı bağlantısı stratejisi) *European Commission*.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en

Gingeras, R. (2020). Blue Homeland: The heated politics of Turkey's maritime claims. Mavi Vatan: Türkiye'nin denizlerdeki hak iddialarının hararetli siyaseti. *Foreign Affairs*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2020-09-15/blue-homeland>

Globalpower, 2025. https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=turkey Erişim Tarihi: 09.05 2025

Hatzivassiliou, E. (2006). Greece and the Cold War: Frontline state 1952-1967, (Yunanistan ve Soğuk Savaş: Cephe devleti 1952–1967). Routledge.

Hill, F., & Taspınar, O. (2021). Turkey and Russia: Axis of the excluded? (Türkiye ve Rusya: Dışlananların Ekseni) *Survival*, 63(1), 87-108.

Inbar, E. (2011). Israeli-Turkish relations: A new low point. İsrail-Türkiye ilişkileri: Yeni bir dip noktası. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 5(3), 29-38.

Kasapoğlu, C. (2022). Turkey's drone diplomacy: Lessons from Ukraine and beyond. Türkiye'nin insansız hava aracı diplomasisi: Ukrayna'dan ve ötesinden dersler. *Middle East Institute*. <https://www.mei.edu/publications/turkeys-drone-diplomacy-lessons-ukraine-and-beyond>

Ker-Lindsay, J. (2019). The Cyprus problem: What everyone needs to know. (Kıbrıs sorunu: Herkesin bilmesi gerekenler) Oxford University Press.

Ker-Lindsay, J. (2023). The Turkish Republic of Northern Cyprus and the Turkic world: Opportunities and challenges.(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türk Dünyası: Fırsatlar ve zorluklar) *Mediterranean Politics*, 28(2), 189-207.

Kofman, M., & Edmonds, J. (2020). The second Nagorno-Karabakh war: A military assessment. Center for Naval Analyses. (İkinci Dağlık Karabağ Savaşı: Askeri bir değerlendirme. Deniz Analizleri Merkezi.) <https://www.cna.org/reports/2020/12/the-second-nagorno-karabakh-war>

Kubicek, P. (2011). Turkey's place in the 'new' Central Asia. (Türkiye'nin 'yeni' Orta Asya'daki yeri.) *Central Asian Survey*, 30(2), 189-204.

Kurecic, P. (2017). Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Energy, maritime disputes, and regional instability. (Doğu Akdeniz'in Jeopolitiği: Enerji, Deniz Anlaşmazlıkları ve Bölgesel İstikrarsızlık.) *Geoadria*, 22(2), 123-145.

Larrabee, F. S., & Lesser, I. O. (2003). Turkish foreign policy in an age of uncertainty. (Belirsizlik çağında Türk dış politikası.) RAND Corporation.

Laruelle, M. (2021). The Middle Corridor: Opportunities and challenges for Central Asia. (Orta Koridor: Orta Asya için fırsatlar ve zorluklar.) Central Asia Program, George Washington University. <https://www.centralasiaprogram.org/archives/22974>

Mead, W. R. (2017). The return of American isolationism? (Amerikan izolasyonizminin geri dönüşü mü?) *Foreign Affairs*, 96(2), 1-10.

Özcan, G. (2023). Turkey's national combat aircraft project (KAAN): Strategic implications for defense autonomy. (Türkiye'nin milli muharip uçak projesi (KAAN): Savunma özerkliği için stratejik çıkarımlar.) *Defence Studies*, 23(1), 45-67.

Özersay, K. (2005). The excuse of state necessity and its implications on the Cyprus conflict. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 10(4), 65-88.

Özgen, O., & Öztürk, A. (2021). Turkey's layered air defense architecture: The Çelik Kubbe system. *SETA Analysis*, 78, 1-20.

Park, B. (2005). Turkey's policy towards northern Iraq: Problems and perspectives. (Türkiye'nin Kuzey Irak politikası: Sorunlar ve perspektifler). *Adelphi Papers*, 45(374), 7-44.

Putin, V. (2021). On the historical unity of Russians and Ukrainians. (Rusların ve Ukraynalıların tarihi birliği üzerine.) Kremlin Official Website. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>

Robins, P. (2013). Turkey's 'new' foreign policy and the Middle East: The challenge of the Arab Spring. (Türkiye'nin 'yeni' dış politikası ve Orta Doğu: Arap Baharı'nın meydan okuması) *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18(2), 73-90.

Shaffer, B. (2020). Energy politics in the Eastern Mediterranean: The rise of the Israel-Cyprus-Greece axis. Doğu Akdeniz'de enerji politikaları: İsrail-Kıbrıs-Yunanistan ekseninin yükselişi. *Middle East Policy*, 27(3), 47-62.

Trenin, D. (2002). The end of Eurasia: Russia on the border between geopolitics and globalization. (Avrasya'nın sonu: Jeopolitik ve küreselleşme arasındaki sınırda Rusya.) Carnegie Endowment for International Peace.

Trenin, D. (2020). Russia's strategy in the Middle East: Cooperation and competition. (Rusya'nın Orta Doğu stratejisi: İşbirliği ve rekabet.) Carnegie Moscow Center. Retrieved from <https://carnegie.ru/2020/03/12/russia-s-strategy-in-middle-east-cooperation-and-competition-pub-81234>

Tsakiris, T. (2020). The Eastern Mediterranean's energy geopolitics: The role of Turkey and the EU. Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiği: Türkiye ve AB'nin rolü.) *European View*, 19(2), 165-173.

Türk Devletleri Teşkilatı. (2021). Türk Dünyası 2040 Vizyonu. Türk Devletleri Teşkilatı Sekreterliği.

United Nations. (1983). Security Council Resolution 541 (1983). (541 Nolu Güvenlik Konseyi Kararı.) United Nations Digital Library. [https://undocs.org/S/RES/541\(1983\)](https://undocs.org/S/RES/541(1983))

Yavuz, M. H., & Koç, R. (2016). The Turkish coup attempt: The Gülen movement and the state. (Türkiye'deki darbe girişimi: Gülen hareketi ve devlet.) *Middle East Policy*, 23(4), 136-148.